

POSUDEK DIZERTAČNÍ PRÁCE

Název práce: Demokracie v krizi nezájmu: účinky využití internetových voleb ve volebním procesu vybraných zemí

Autor práce: Mgr. Karel Sál

Autor posudku: PhDr. Miloš Brunclík, Ph.D.

Autor dizertační práce si jako své téma zvolil analýzu vztahu mezi internetovým hlasováním (RIV) a výší volební účasti ve vybraných zemích. I když je možné nalézt celou řadu publikací, jež se věnují internetovému hlasování, v českém a do jisté míry i v mezinárodním prostředí systematická analýza vlivu RIV na výši volební účasti v politologii stále chybí. V tomto ohledu je třeba autora práce za výběr tématu a za ambici toto obtížné téma zpracovat pochválit.

Bezesporu nejsilnější stránkou práce je její empiričnost a snaha o poskytnutí systematického a informativně bohatého deskriptivního textu, jenž je přehledným a důvěryhodným sekundárním zdrojem k otázce RIV ve vybraných zemích. Velké množství podrobných údajů o průběhu RIV v těchto zemích, široký okruh literatury a zdrojů k této problematice svědčí o mimořádné pečlivosti autora a velkém množství času, který musel věnovat zpracování této dizertační práce. Autor tohoto posudku z vlastní zkušenosti může potvrdit, že dohledání zdrojů a relevantních informací k RIV v některých zemích je velice obtížné a mnohdy se přes veškeré úsilí nepodaří potřebná data dohledat, nebo nejsou zkrátka k dispozici. S výše uvedenou silnou stránkou dizertační práce souvisí i kvalitní rešerše, resp. představení stavu výzkumu v dané oblasti. I tato část práce nese známky vysoké kvality.

Pokud jde o slabiny dizertační práce, je jich několik. Jednou z nich je jistý nesoulad mezi cíli práce a dosaženými výsledky. Prvním cílem práce bylo „komparativně analyzovat reálný vliv internetového hlasování na volební účast ve vybraných státech“ (s. 30). Volební účast je závislá na celé řadě proměnných (jež ostatně autor v práci sám naznačuje) a identifikovat vliv právě jedné z nich je velice obtížné, a to i s ohledem na malý počet internetových hlasování, které doposud proběhly. Jinými slovy, není zřejmé, jakým způsobem autor hodlal kontrolovat vliv ostatních faktorů na volební účast. Pokles či růst volební účast po zavedení RIV mohl být způsobem jinými faktory. Obecně se dá říci, že způsob odevzdání hlasu je v otázce míry dopadu na volební účast sekundární ve vztahu k faktorům míry zájmu voličů o politiku a volby, kognitivním schopnostem voličů, přesvědčení o důležitosti voleb atp. Celkově lze tvrdit, že autorovy vlastní závěry v otázce výše uvedeného cíle dizertační práce nejsou nijak překvapivé. Pokud jde například o Estonsko, které využívá RIV vedle Švýcarska nejdéle a v největším rozsahu, autor dospívá k závěru, že „při nízkém počtu vhodných případů je těžké posoudit vliv RIV na účast občanů ve volbách“ (s. 79). V ostatních případech byla míra využití RIV daleko menší. Toto mohl autor přeci vědět již na začátku projektu dizertační práce a mohl v tomto ohledu cíle své práce upravit směrem do oblastí, kde bylo možné očekávat dosažení hodnotnějších výsledků. Z těchto

důvodů autorovy závěry (na s. 133: „... ve výše vybraných případech neexistuje přesvědčivý korelativní vztah mezi počtem voličů využívající internetové volby a zvýšením volební účasti v případech, kde tato alternativní hlasovací technika byla použita. Teoretický předpoklad, že nižší bariéry pro provedení hlasování automaticky mobilizují dosud absentující voliče, tak nebyl ve vyhraných případech přesvědčivě empiricky prokázán.“) dosavadní stav výzkumu nijak neposouvají. Přidaná hodnota dizertační práce se tak proto omezuje spíše jen na úroveň kvalitní deskripce.

Druhým cílem bylo „Zpracovat vyčerpávající přehled voleb, ve kterých se hlasovalo pomocí remote internet voting“ (s. 30). Je otázkou, zda si má vůbec dizertační práce klást za cíl podání „přehledu“, tj. pouhou deskripci, ačkoli se jedná o stále neprobádané téma. Navíc, vyčerpávající přehled hlasování s využitím RIV autor stejně nepředkládá, neboť přiznává, že s ohledem na referenda v řadě švýcarských kantonů jsou těchto hlasování řádově stovky. Autor do svého přehledu zahrnuje i využití RIV při vnitrostranických hlasováních. Obávám se, že zvláště s ohledem na tento typ hlasování je autorův přehled neúplný. Z poslední doby lze například upozornit na on-line hlasování členů Strany svobodných občanů o osobě předsedy strany. Takových v menší míře mediálně a odborně pokrytých případů může být více, proto se mi zdá ambice podat vyčerpávající přehled RIV nedosažitelná.

Dalším problematickým bodem práce je autorova ambice využít komparace. Smyslem komparativní metody je dospět zejména k zobecnitelným tvrzením, autor ovšem komparaci prakticky nevyužívá. Spíše než o komparaci se jedná o přehled od sebe více či méně izolovaných případů zemí, které využily RIV. Práce se vyznačuje nízkou mírou provázanosti ve srovnávání jednotlivých případů. V dizertační práci se objevuje pouze ad hoc srovnání některých aspektů RIV v některých zemích než důsledné využití komparace jako vědecké metody. Autor systematicky nesleduje klíčové proměnné systémů RIV v jednotlivých zemích. Struktura jednotlivých kapitol je sice podobná, ale málo zohledňuje to, že jednotlivé systémy RIV se zásadně liší – např. v okruhu voličů, kteří mohou použít RIV, úroveň a typ hlasování (volby/referenda), v ne/možnosti změnit e-hlas papírovým hlasovacím lístkem aj. V práci podle mého názoru autor málo (systematicky a komparativně) zohledňuje dopady RIV na volební účast s ohledem na tyto proměnné jednotlivých systémů RIV.

Jako problematický se také jeví výběr případů. Za prvé, není jasné, podle jakého klíče autor do své analýzy zahrnoval jednotlivé případy. Nebylo by vhodnější místo velmi specifického případu Španělska či Francie zahrnout do analýzy Velkou Británii, Nizozemí, Kanadu či Austrálii? U švýcarského případu není jasné, proč se autor zaměřuje pouze na skupinu tzv. expatů (s. 80). Analýza volební účasti u této specifické skupiny musí nutně zahrnout jiné faktory, než u elektorátu jako celku. Jinak řečeno, výběr případů nemusí být nutně chybný, nicméně v práci absentuje vysvětlení toho, proč autor vybírá tyto případy a jiné ponechává stranou. Za třetí, ve srovnávací analýze jsou zahrnuty různé typy voleb (místní, regionální, národní a evropské či speciální orgán AFE ve Francii) a také referenda (Švýcarsko, Španělsko). Všechny tyto typy hlasování mají svá specifika a je otázkou, zda jsou porovnatelné. Nebo lépe řečeno - u různých typů hlasování se váha jednotlivých faktorů, jež mají na volební účast vliv, může radikálně lišit. Například u jednotlivých referend, která se mohou konat současně (např. Švýcarsko), může být zásadně odlišná účast v závislosti na tématu (a jeho důležitosti), o kterém se hlasuje, zatímco způsob odevzdání hlasu může být zcela marginálním faktorem. U některých typů voleb – např. voliči v zahraničí - může být naopak způsob odevzdání hlasu (osobně na ambasádě, poštou nebo pomocí RIV) naprosto zásadním způsobem, který rozhodne o tom, zda se volič voleb zúčastní či nikoli. Podle mého soudu autor práce tyto rozdílnosti ve své práci nedostatečně zohledňuje.

Dizertační práce má převážně deskriptivní charakter a některé kapitoly s ohledem na cíle práce působí poněkud nadbytečně – např. kapitoly věnované teorii demokracie či přehled vývoje hlasovacích technik. Naopak by bylo vhodné se ve větší míře věnovat teorii volební účasti, specifikám volební účasti v jednotlivých zemích a skutečné analýze toho, co má v jednotlivých zemích vliv na její výši. Právě v oblasti analýzy vztahu mezi RIV jako nezávislou proměnnou a volební účastí jako závislou proměnnou lze spatřovat jednu z hlavních slabín dizertační práce. Tento vztah autor nezkoumá příliš do hloubky.

V závěru práce bych očekával obecnější zjištění, jež vyplývají z komparace. To ovšem v této části chybí. V závěru autor konstatuje, že vztah mezi RIV a vyšší volební účastí nebyl prokázán, a autor zde pouze shrnuje hlavní zjištění z jednotlivých případových studií a pak se věnuje již otázce faktorů, jež ovlivňují úspěšnost projektů systémů RIV a zavedení RIV v ČR z hlediska odstranění nerovného přístupu k volbám, což ovšem příliš s cíli práce nesouvisí.

Celkově považuji práci za obhajitelnou a doporučuji ji k obhajobě. Domnívám se, že by autor mohl (po přihlédnutí k výše uvedeným výtkám) některé pasáže práce publikovat v recenzovaných oborových časopisech.

V Praze dne 13. ledna 2016

